

SVERIGES RIKSBANK
PRESENTERAR

LÄRARHANDLEDNING
FÖR GYMNASIESKOLAN

Lärohandledning

Riksbankens läromedel för gymnasiet innehåller en variation av undervisningsmaterial för att skapa ett lustfyllt lärande. I lärohandledningen går vi djupare in på ämnet ränta med diskussionsfrågor, och arbetsuppgifter.

Lärohandledningen presenterar förslag på hur du kan arbeta vidare med filmen och texterna, enskilt och i grupp. Här finns uppgifter där eleverna får diskutera innehållet i filmen och göra kopplingar till sig själva och sin omvärld. Filmen om ränta och övrigt innehåll hittar du på riksbank.se.

Målgrupp och syfte

Filmen och lärohandledningens aktiviteter vänder sig främst till årskurs 1-3 på gymnasiet. Materialet har tagits fram för att skapa förståelse för hur räntan påverkar privatlivet, företaget och samhället, både nationellt och internationellt. Utgångspunkten är styrräntan men materialet benämner olika räntor som behövs för att klara vardagslivet och för att förstå nyheter och händelser i världen.

Syftet med övningarna är att hjälpa dig som pedagog i undervisningssituationen och ge eleverna fördjupad kunskap inom området.

Metodtips

Som pedagog kan du utgå från innehållet i lärohandledningen och välja de uppgifter som passar din grupp eller klass. De ord som ingår i ordlistan utgår från filmen där begreppen förklaras. Orden bildar grunden till innehållet och är bra att ta upp före eller efter filmen, beroende på gruppens kunskapsnivå.

Lärohandledningen består av följande delar:

- Kopplingar till läroplanen
- Ordlista
- Frågor och svar med illustration
- Arbetsuppgifter. Dessa frågor är lämpliga att bearbeta enligt metoden "APE" (Alone – Pairs – Everyone)

Arbetsuppgifterna kan hjälpa elever som vanligtvis inte tar plats i en diskussion då det kan vara lättare att agera i grupp från ett givet scenario. Materialet är tänkt att variera undervisningen och skapa större möjligheter för elever som att lära sig genom flera sinnen.

Se lärohandledningen som en inspiration till att hitta olika ingångar för att förklara räntebegrepp, räntans betydelse i samhället och Riksbankens roll i samhällsekonomi.

Kopplingar till läroplanen GY 25

Nedan presenteras ett urval av kopplingar som du kan göra från innehållet i filmen om ränta till kursplanen och dess kunskapskrav.

Ämnets syfte – ett urval

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om människors livsvillkor med utgångspunkt i olika samhällsfrågor. Politiska, sociala och ekonomiska band sammanlänkar i dag människor i olika samhällen över hela världen. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
- Förmåga att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.

Centralt innehåll – ett urval

- Samhällsekonomi, till exempel ekonomiska strukturer och flöden i Sverige och internationellt. Försörjning, tillväxt och företagande, resursanvändning och resursfördelning utifrån olika förutsättningar.
- Privatekonomi. Hushållens inkomster, utgifter, tillgångar och skulder. Konsumenträtt samt konsumtion i förhållande till behov och resurser. Hur privatekonomin påverkas av samhällsekonomiska förändringar.

Frågor att använda vid bedömning av kunskapskrav

- Vad är ränta? I vilka sammanhang kan du komma i kontakt med ränta? Vad påverkar hur hög och låg ränta du får när du lånar pengar?
- Riksbanken har en mycket viktig roll i samhälls-ekonomi. Nämn en av Riksbankens viktigaste uppgifter och hur Riksbanken använder styrräntan för att uppfylla det målet. Hur påverkas ekonomin i stort beroende på hur Riksbanken agerar?
- Vad kan vara orsaken till att Riksbanken höjer styrräntan? Vad blir konsekvenserna av en höjning och hur påverkas privatpersoner och företag av en höjning?

Ordlista

När Riksbanken arbetar med ränta används termer och uttryck som kan vara svåra att förstå. De olika typerna av räntor har en exakt betydelse för alla som arbetar inom ekonomi. När vi använder samma ord är risken mindre att vi missförstår varandra. Här förklarar vi viktiga begrepp som nämns i filmen och fler relaterade begrepp.

Viktiga begrepp från filmen

Ränta	Avgift för att låna pengar.
Utlåningsränta	Avgiften banken tar när du lånar. Denna ränta kan vara både kort och lång beroende på avbetalningstid.
Inlåningsränta	Pengar du får för att låna ut dina pengar till banken.
Kort ränta	Oftast billigare eftersom du lånar en kort tid, t.ex. 3–6 mån.
Lång ränta	Oftast dyrare eftersom du lånar en längre tid, t.ex. 5–10 år.
SMS lån	Ett snabb lån som inte har någon säkerhet (d.v.s. ett blancolån).
Inflation	Inflation är en ökning av den allmänna prisnivån som gör att man kan köpa färre varor och tjänster för samma mängd pengar. D.v.s. pengarna tappar sitt värde.

Fler relaterade begrepp

Dagslåneränta	Dagslåneränta är räntan på lån mellan banker över dagen.
Nominell ränta	Den faktiska räntan utan några tillkommande avgifter eller kostnader. Detta är räntan som banker hänvisar till när man ska låna eller sätta in pengar.
Realränta	Realränta är den ränta som man får om inflationen räknas bort från den nominella räntan. Ett begrepp som främst används av ekonomer.
Effektiv ränta	Den effektiva räntan visar den totala kostnaden för ett lån under ett år. I den effektiva räntan ingår, utöver den nominella räntan, alla övriga kostnader kopplade till krediten, t.ex. uppläggningsavgift och aviavgift. Den effektiva räntan visas ofta som en procentsats.

Frågor och svar med illustration

Vad händer när räntan höjs eller sänks?
Hur påverkas banker, företag och hushåll? Här följer
frågor och svar att diskutera tillsammans.

- 1 Vad är Riksbanken?**
Riksbanken är Sveriges centralbank. Man kan kalla Riksbanken för bankernas bank. Läs mer på riksbank.se
- 2 Vad är Riksbankens uppdrag?**
Riksbankens uppdrag är att hålla inflationen låg och stabil över tid. Riksbanken har också i uppdrag att ge ut sedlar och mynt och bidra till att det finansiella systemet är stabilt, så att allmänheten kan göra betalningar. Läs mer på riksbank.se
- 3 Vad är styrränta?**
Styrräntan är Riksbankens huvudsakliga penningpolitiska verktyg. Genom att höja eller sänka styrräntan påverkar Riksbanken andra räntor i Sverige, vilket påverkar efterfrågan i den svenska ekonomin och därmed inflationen. Riksbanken tar beslut om styrräntan genom att göra bedömningar av konjunkturläget, i Sverige och i andra länder, och den förväntade inflationsutvecklingen. Läs mer på riksbank.se
- 4 Vad händer när Riksbanken ändrar styrräntan?**
Det första som händer när Riksbanken ändrar styrräntan är att räntan mellan bankerna påverkas. Denna kallas dagslåneränta.
- 5 Hur påverkas kommuner, företag och privatpersoner av att Riksbanken höjer räntan?**
Om Riksbanken höjer styrräntan brukar bankerna också höja sina räntor. Det blir därför dyrare att låna pengar för privatpersoner och företag (utlåningsräntan höjs). Den som lånar pengar måste betala ett högre belopp varje månad för sina lån. För en privatperson innebär det större kostnader för t.ex. lån på en bostad eller en bil. Även företag brukar ha lån som påverkas av räntan genom att kostnaden blir större. När styrräntan höjs får både företag och privatpersoner mindre pengar att röra sig med, eftersom de måste betala högre kostnader för sina lån. Tillväxten i samhället dämpas och arbetslösheten stiger ofta. Kunderna i en bank får högre sparränta. Det blir alltså mer fördelaktigt att spara pengar. Läs mer på riksbank.se
- 6 Hur påverkas kommuner, företag och privatpersoner av att Riksbanken sänker räntan?**
Om Riksbanken sänker styrräntan brukar bankerna också sänka sina räntor. Det blir därför billigare att låna pengar för privatpersoner och företag (utlåningsräntan sänks). Den som lånar pengar måste betala ett lägre belopp varje månad för sina lån. För en privatperson innebär det lägre kostnader för t.ex. lån på en bostad eller en bil. Även företag brukar ha lån som då påverkas av räntan genom att kostnaden blir lägre. Så både företag och privatpersoner har då mer pengar att röra sig med eftersom de betalar lägre kostnader för sina lån. Tillväxten i samhället ökar och arbetslösheten sjunker. Sparräntan blir lägre, det är alltså mindre fördelaktigt att spara pengar. Läs mer på riksbank.se

Arbetsuppgifter

Här följer arbetsuppgifter och övningar som du kan använda för att skapa en djupare förståelse för räntan och dess inverkan på samhället. Eleverna kan arbeta enskilt, i par eller diskutera i grupp.

Utlåningsränta och inlåningsränta

Rio och Lo vill köpa en ny mobiltelefon som kostar 10 000 kr.

Rio har sparat ihop 2 000 kr på ett sparkonto (inlåningsräntan på sparkontot är 1 %). Rio har även ett extrajobb och kan ta ett privatlån/blancolån på resterande summa till mobiltelefonen. Lånet har utlåningsräntan 8 %. Rio behöver låna 8 000 kr.

Lo studerar och har inget jobb och bestämmer sig för att finansiera köpet genom att ta ett SMS-lån, ett snabb lån. Lånet har utlåningsräntan 26 %. Lo behöver låna 10 000 kr.

1. Vad betyder utlåningsränta och inlåningsränta hos en bank?
2. Varför tog inte Lo ett privatlån/blancolån lån hos banken?
3. Efter ett år har Rio betalat sin mobiltelefon som kostat 8347 kr. Los telefon har kostat totalt 11 408 kr. Varför har mobiltelefonerna kostat olika mycket?

Extrauppgift: Rio som extrajobbar kan spara 1 000 kr/månad på ett sparkonto med en inlåningsränta på 1 %. Hur länge hade det tagit för Rio att spara ihop till hela mobiltelefonen?

Utlåningsränta

Din familj har köpt ett hus. Gå in på en mäklarsida för att hitta ett hus som ni har köpt. Spara en bild på huset.

Välj en bank och se vad de erbjuder för dagsaktuell ränta för ett bolån. De två vuxna i din familj har fast jobb, och till huset kan ni betala en kontantinsats på 20%. (När du tar ett bolån kan du ofta låna upp till 85 procent av bostadens värde. Resterande 15 procent ska du helst betala med egna pengar – det kallas för kontantinsats.)

1. Vilken ränta behöver ni betala på bolånet per år?
2. Hur förändras familjens totala lån om bankens utlåningsränta stiger eller sjunker med 2 %?
3. Vad är det som styr bankernas räntor?

Extrauppgift: Vilken lön behöver de två vuxna i familjen ha om ränteutgifterna inte får överstiga 25 % av er totala inkomst efter skatt per månad.

Arbetsuppgifter

Här följer en arbetsuppgift med tillhörande diagram som du kan använda för att skapa en djupare förståelse för räntan och dess inverkan på samhället. Eleverna kan arbeta enskilt, i par eller diskutera i grupp.

Utlåningsränta och inlåningsränta

Scenario 1995

Ari arbetade som lärare 1995 och tjänade 18 000 kr/månad. Ari köpte då en lägenhet för 400 000 kr.

1. Hur hög var styrräntan 1995? Hur hög var en genomsnittlig rörlig bolåneränta hos en bank?
2. Hur stor andel av Aris lön gick till att betala bolånet 1995?

Scenario 2015

Bibbi arbetade som lärare 2015 och tjänade 28 000 kr/månad. Bibbi köpte Aris lägenhet för 2 000 000 kr.

1. Hur hög var styrräntan 2015? Hur hög var en genomsnittlig rörlig bolåneränta hos en bank?
2. Hur stor andel av Bibbis lön gick till att betala bolånet 2015?

Diskutera vidare hur styrräntan förändrats över tid och hur det har påverkat samhället och privatpersoner. Se illustrerad graf på styrräntan över tid och graf med genomsnittlig utlåningsränta på bolån.

Styrräntan och rörlig boränta – historisk översikt

